

היום נלמד בעזרת ה':

סנהדרין דף מז

הגמרא עוסקת בשאלה האם ההספד שעושים למת הוא משום כבוד המת או משום כבוד החיים:

ת"ש "נבזה בעיניו נמאס" זה חזקיהו מלך יהודה שגירר עצמות אביו על מטה של חבלים וכו': הוא ביזה את אביו (אחז) שהיה רשע, כדי שהעם יזדעזעו ולא יעשו עבירות. הוא נתבזה ומאס בכבוד שלו האישי למרות שהיה מלך ישראל, כדי לעשות קידוש ה'.

אם ההלוויה וההספד שעושים למת זהו משם כבוד למת, מובן מדוע הוא עשה זאת, כי אביו היה רשע ולא היה מגיע לו כבוד. (וגם לא היה לחזקיהו מצות כיבוד אב כי אביו לא היה בגדר 'עושה מעשה עמך'). אבל אם הכבוד שעושים למת זה בשביל כבוד החיים, מדוע הוא ביזה את הקרובים?

דחיה: **כי היכי דתיהוי ליה כפרה לאבוה:** כדי שתהיה לאביו כפרה על העבירות שעשה בחייו.

קושיא: **ומשום כפרה דאבוה משהו ליה ליקרא דישראל?** וכי בשביל כפרה לאביו הוא מבטל את הכבוד של ישראל? והיינו כי המת הוא אביו של המלך.

תירוץ: **ישראל גופייהו ניחא להו דמיחלי יקרייהו לגביה:** נוח לעם למחול על כבודם בשביל חזקיהו (תוס' חכמי אנגליה).

ת"ש אמר להן אל תספדוני בעיירות: רבי ציווה לפני פטירתו שכאשר יוליכו את מיטתו ממקום פטירתו בציפורי למקום קבורתו בבית שערים, שלא יספידו אותו בעיירות קטנות שיעברו דרכם, אלא רק בערים גדולות שבהם מתאספים אנשים רבים וגם בני העיירות יבואו לשם.

אם נאמר שההספד הוא משום כבוד החיים, מה אכפת לרבי היכן יספידו אותו? אלא מוכח שהוא משום כבוד המת.

דחייה: **קסבר ליתייקרו ביה ישראל טפי**: הוא רצה שעם ישראל יתכבדו כמה שיותר בפטירת הנשיא שלהם.

ת"ש הלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכין אינו עובר עליו: אסור להלין מת וחייבים לקוברו קודם שקיעת החמה. אבל אם מלינים אותו לכבודו כגון לארגן לו ארון מותר. עד כאן המשנה לעיל. לכאורה הכוונה שלכבודו של המת מותר להלין אותו.

דחייה: **לא לכבודו של חי. קושיא: ומשום כבודו של חי מבית ליה למת?** בשביל כבוד החיים מותר להלין את המת? תירוץ: **אין כי אמר רחמנא לא תלין וכו'**: כל האיסור להלין את המת דוקא באופן שלא אכפת לו ממנו, וכמו בתלוי על העץ שמשאיר אותו על העץ וזה בזיון למת. (ומשם לומדים לכל המתים שאסור להלין את קבורתם). אבל כשהוא עוסק בכבוד הקרובים אין זה בזיון למת ואין כלל איסור.

ת"ש הלינו לכבודו לשמע עליו עיירות: לאסוף את בני העיירות להספידו. אינו עובר על הלאו משום 'שכל העושה אינו אלא לכבודו של מת'. משמע שעושים זאת משום כבוד המת.

דחייה: **הכי קאמר כל העושה לכבודו של חי אין בו בזיון למת.**

ת"ש ר' נתן אומר סימן יפה למת שנפרעין ממנו לאחר מיתה וכו': כי אז יש לו כפרה. מוכח שהכבוד שעושים למת זה בשבילו, כי אם היה זה בשביל כבוד החיים אין סיבה שהוא יתכפר.

*

למדנו במשנה - לא היו קוברין כו': לא קוברים את הרוגי בית דין עם משפחתם, אלא בבית קברות מיוחד.

שנאמר ויהי הם קוברים איש: אותו המת היה נביא שקר, כשראו הקוברים את הגדוד של חיילי מואב הם השליכו את המת לתוך מערת הקבורה של אלישע הנביא וברחו. המת התגלגל ונגע בעצמו אלישע ואז הוא קם לתחייה ויצא משם, ולאחר מכן מת במקום אחר. הסיבה שהוא קם לחיים כדי שלא יקבר ליד הצדיק.

אמר ליה רב פפא וזילמא לאיקיומא "ויהי נא פי שנים ברוחך אלי"? אולי הסיבה שהוא קם לתחייה אינה בגלל שאין קוברים רשע ליד צדיק, אלא כדי לקיים את מה שביקש אלישע מאליהו הנביא. כשאלוהו עלה בסהרה השמימה ביקש ממנו אלישע

לקבל פי שניים מהרוח של אליהו, והיינו שאליהו החיה מת אחד ואילו אלישע החייה שני מתים. ומכיון שאלישע החייה בחייו רק מת אחד (את בנה של השונמית), הוא היה צריך להחיות גם את המת הזה כדי לקיים את ההבטחה.

אמר ליה אי הכי היינו דתניא על רגליו עמד ולביתו לא הלך? אם כן מדוע המת שנגע באלישע עמד על רגליו ולביתו לא הלך אלא מת מיד לאחר מכן? אם הוא קם משום הברכה של אליהו הוא היה צריך לחזור לביתו ולהמשיך לחיות. אלא הסיבה שהוא קם על רגליו משום שאין קוברים רשע אצל צדיק.

אלא ויהי נא פי שנים היכי משכחת לה דאחייא? אם כן היכן מצאנו שאלישע החייה את המת השני? **א"ל רבי יוחנן שריפא צרעת נעמן:** ומצורע נחשב כמו מת.

וכשם שאין קוברין רשע אצל צדיק, כך אין קוברין רשע חמור אצל רשע קל: הגמרא ממשכיה לבאר שזו גם הסיבה שהיו להרוגי בית דין שני בתי קברות, אחד לנסקלים והנשרפים ואחד לנהרגין והנחנקים. כי הקבוצה הראשונה הם רשעים חמורים יותר מהקבוצה השניה.

שאלה: וליתקון ארבע קברות: כי יש ארבע דרגות של רשעות מהכבד אל הקל - סקילה שריפה הרג וחנק. תשובה: **שני קברות גמרא גמירי לה:** כך קבלנו הלכה למשה מסיני לעשות שני בתי קברות.

*

אמר עולא א"ר יוחנן אכל חלב והפריש קרבן והמיר דתו וחזר בו, הואיל ונדחה ידחה: מכיון שהיה שלב שבו הקרבן נדחה מלהקרב, והיינו בזמן שהוא היה מומר (כי אין מקבלים קרבן מהמומרים), אם כן גם כשהוא חזר בתשובה הוא כבר לא יכול להשתמש בו, כי הוא הקרבן נשאר בדחייה שלו.

איתמר נמי וכו' אכל חלב והפריש קרבן ונשתטה וחזר ונשתפה הואיל ונדחה ידחה: גם כאן השוטה אינו בר כפרה (כי כתוב "יקריב אותו לרצונו"), ולכן הקרבן נדחה כאשר נעשה שוטה, והוא נשאר במצב הדחוי גם לאחר שהוא חוזר ומכריא משגעונו.

וצריכא: רבי יוחנן היה צריך להשמיע את שני הדינים הללו למרות שהם דומים זה לזה.

אם היה משמיע לנו רק את הדין במומר, הינו חושבים שדוקא שם הקרבן נדחה, בגלל שבעל הקרבן דחה את עצמו 'בידיים' בכחירתו. אבל אם הוא נעשה שוטה שהוא לא בחר בזה אלא זה קורה ממילא, אם כן זה דומה לאדם ישן שהקרבן שלו אינו נדחה. קמ"ל שגם שוטה קרבנו נדחה.

ואם היה משמיע לנו בשוטה, היינו חושבים שדוקא שם קרבנו נדחה כי לשוטה אין בחירה לחזור ולהיות בריא משום שאין זה תלוי בו, אבל מומר שיכול להחילט לחזור בתשובה, קרבנו אינו נדחה. קמ"ל.

אמר רב יוסף אף אנן נמי תנינא - היו בה קדשים קדשי מזבח ימותו קדשי בדק הבית יפדו: עיר הנדחת שהיו בה קודשים. אם הם 'קדשי מזבח' דהיינו קרבנות, ימותו. ואם הם קדשי 'בדק הבית' דהיינו דברים שהוקדשו לבית המקדש, פודים אותם ומותר להנות מהם. עד כאן הברייתא.

והוינן בה: ושאלנו על הברייתא מדוע הקרבנות ימותו? הרי לאחר שהורגים את בעליהם הרשעים הם כבר התכפרו מהחטא שלהם, ועלינו להקריב את הקרבנות שלהם, כי כבר אינם נקראים "זבח רשעים תועבה". אלא בהכרח משום שהקרבנות כבר נדחו הם נשארים דחויים.

א"ל אביי: אין ראייה. כי מי שמת מתוך רשעותו ולא חזר בתשובה קודם למיתתו, המיתה לא מכפרת לו על עבירותיו. ולכן כהן שאביו או אמו מתו והם 'פרשו מדרכי ציבור' דהיינו המירו דתם, אינו נטמא להם (כי הם לא 'עושים מעשה עמיו').

א"ל רבא (- לאביי): דוקא מי שמת כדרכו בלי לחזור בתשובה אין לו כפרה, אבל מי שנהרג בבית דין כעונש על חטאו (כמו אנשי עיר הנדחת), יש לו כפרה במיתתו.

תדע, דכתיב מזמור לאסף וכו': והראייה לכך, שהפסוק קורא למתים שנהרגו על ידי הגויים בשני שמות 'חסידיך' ו'עבדיך'.

מאי עבדיך ומאי חסידיך? השאלה היא מה הם שני התוארים הללו? והתשובה - 'חסידיך' - אנשים צדיקים, 'עבדיך' - רשעים שהיו חייבים להענש, ולאחר שהם מתו הם נקראים 'עבדי השם' כי המיתה כיפרה להם.

אמר ליה אביי מי קא מדמית וכו': וכי אתה מדמה הרוגי מלכות (= על ידי הגויים) להרוגי בית דין (כגון עיר הנדחת)? דוקא הרוגי מלכות שנהרגו שלא בדין, יש להם כפרה. אבל הרוגי בית דין שנהרגו על פי הדין, אין להם כפרה.

תדע: והראייה, מכך שלא היו קוברים את הנהרג בבית דין בקברות אבותיו. ואם המיתה כיפרה לו מדוע לא?

דחיה: מיתה וקבורה בעינין: גם הקבורה היא חלק מהכפרה. ולכן כשקוברים אותו הוא עדיין רשע ולא קוברים אותו בקבר אבותיו.

לעניננו, באמת היה ניתן להקריב את קרבנות עיר הנדחת לאחר מיתה וקבורה, אלא בגלל שהם נדחו כבר הם נשארים דחויים (כדברי רב יוסף).

מותיב רב אדא בר אהבה לא היו מתאבלין: על הרוגי בית דין. אך אם המיתה והקבורה מכפרת מדוע לא התאבלו?

בעינין נמי עיכול בשר: עיכול הבשר הוא חלק מהכפרה, אך זמן האבלות הוא קודם לכן, ולכן לא היו מתאבלים כי עדיין ההרוג רשע עד שהוא יגמור להתעכל.

דיקא נמי דקתני 'נתעכל הבשר מלקטין את העצמות וקוברין אותן במקומן' שמע מינה: מוכח שהכפרה היא לאחר עיכול הבשר.

רב אשי אמר: אכן מספיקה הקבורה בשביל הכפרה, אבל הסיבה שלא היו מתאבלים עליהם בגלל שהאבילות מתחילה מיד בסתימת הגולל (= סגירת מכסה הקבר), ואילו הכפרה מגיע לאחר שיהיה למת קצת צער בקבר. (והוא צער חיבוט הקבר, רש"י. וי"א שהוא תחילת עיכול הבשר, יד רמה). ומכיון שבתחילת זמן הראוי לאבלות, נדחתה האבלות, היא כבר לא חוזרת לאחר מכן.

קושיא: אי הכי למה לי עיכול בשר? מדוע המתינו לעיכול בשר כדי להוציא את המת להביאו לקברי אבותיו? מספיק שיעבור זמן מועט של חיבוט הקבר! תירוץ: **משום דלא אפשר:** לאחר שהבשר מתחיל להתעכל, כבר אי אפשר להוציא אותו עד שיגמר להתעכל משום הסירחון.

*

קבריה דרב: אנשים היו לוקחים עפר מקברו של רב כדי לרפא מחלת חום ביום הראשון של המחלה. אמרו זאת לשמואל (= שלכאורה אסור לעשות זאת כיון שאסור להנות ממת), אמר להם שמואל שהם עושים טוב, כיון שקבר המחובר לקרקע הרי הוא קרקע, וקרקע אינה נאסרת בהנאה, שנאמר "וַיִּשְׁלַח אֶת עֲפָרָהּ עַל קִבְרֵי בְנֵי הָעָם" (כלומר שיאשיהו המלך שרף את העבודה זרה עד שהפכה לעפר, והשליך את העפר על הקברים של עובדי ע"ז), הפסוק מקיש את "קבר בני העם"

לעפר הע"ז, ללמדנו שכשם שע"ז לא נאסרת במחובר, כך אין הקבר נאסר בהנאה כיון שהוא מחובר. וע"ז שלא נאסרת במחובר (כגון שהגויים עשו איזה הר לעבודה זרה אין ההר נאסר בהנאה) אנו לומדים מהפסוק "אֲבָד תֶּאֱבְדוּן אֶת כָּל הַמִּקְמוֹת אֲשֶׁר עֲבָדוּ שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אִתְּם וַיִּרְשׁוּ אֹתָם אֱלֹהֵיהֶם עַל הַהָרִים הַרְמִיּוֹם", ודורשים שרק העבודה זרה ש"על ההרים" נעשית אלוהים אחרים (= ע"ז) ונאסרת, אבל ההר עצמו אינה נעשה אלוהים אחרים ואינו נאסר.

קושיא על שמואל: **מיתבי:** למדנו ברייתא - החוצב קבר לאביו לאחר שמת, ולבסוף קבר אותו במקום אחר, הרי זה לא יקבר בו הבן לעולם. ע"כ הברייתא. משמע שכיון הקבר הוזמן לצורך אביו, הרי הוא נאסר בהנאה ואסור לקבור בו מת אחר. נמצא שקבר המחובר לקרקע נאסר בהנאה, ולא כדברי שמואל.

תירוץ: **הכא במאי עסקינן בקבר בנין:** הברייתא עוסקת שהוא בנה קבר למעלה מהקרקע, שבאופן כזה גם בעבודה זרה הוא נאסר, כי דבר תלוש שלבסוף חיברו נחשב כתלוש לעניין עבודה זרה, ולכן גם קבר כזה נחשב כתלוש ואסור בהנאה.

קושיא: **תא שמע:** למדנו בכרייתא - אם חפר קבר חדש, כלומר שחפר סתם ולא עבור מת מסויים, אלא שאם ימות לו מת יהיה לו היכן לקבורו, הקבר מותר בהנאה. אבל אם הכניס לתוכו נפל, הקבר אסור בהנאה. נמצא שקבר המחובר לקרקע נאסר בהנאה, ולא כדברי שמואל. **תירוץ:** **הכא נמי בקבר בנין.**

קושיא: **תא שמע נמצא אתה אומר שלש קברות הן:** יש שלוש סוגים של קברים שיש להם הלכות שונות. כהקדמה יש לדעת, א. המת קונה את מקומו שהוא קבור בו. ב. מהתורה קבר נאסר בהנאה למרות שהוציאו ממנו את המת. ג. רבנן גזרו שגם מקום הקבר ממשיך לטמאות למרות שהוציאו ממנו את המת.

שלושת הקברים -

א. קבר הנמצא - המוצא קבר חדש בשדה שלו, והוא לא הסכים לאף אחד לקבור שם את מתו, ועשו זאת בגזילה. אין לזה דין קבר. ולכן מותר לפנות את המת כי הוא לא קנה את מקומו, והמקום טהור, והוא מותר בהנאה.

ב. קבר הידוע - שבעל השדה נתן רשות לקבור שם. דינו בדיוק הפוך מהמקרה הקודם.

ג. קבר המזיק את הרבים - אנשים רבים עוברים שם והם נטמאים. ולכן מותר לפנותו, ואם פינהו מקומו טהור כי רבנן לא גזרו על זה. אבל עדיין הוא אסור בהנאה כי האיסור הוא מדאורייתא.

מוכח שקרקע הקבר אסורה בהנאה!

תירוץ: הכא נמי בקבר בנין.

קושיא: ו'קבר הנמצא' מותר לפנותו? דילמא מת מצוה הוא, ומת מצוה קנה מקומו: 'מת מצוה' הוא מת שנמצא מוטל ואין לו קוברים.

שאני מת מצוה דקלא אית ליה: מקרה של 'מת מצוה' הוא דבר מפורסם והיה בעל השדה יודע על כך. ומכיון שהוא לא יודע, בהכרח שהקבר החדש הוא קבר גזול.

*

איתמר האורג בגד למת: תכריכים לאדם שמת. נחלקו אב"י ורב רב האם הבגד אסור בהנאה או לא. שורש המחלוקת האם 'הזמנה מילתא', כלומר ההכנה וההזמנה למת כבר נחשבת כאילו השתמש בבגד ואוסרת אותו בהנאה. או שרק השימוש בפועל אוסר אותו.

מאי טעמא דאב"י וכו': אב"י לומד בגזירה שווה (= מילה שווה) מעגלה ערופה. נאמר 'שם' במיתת מרים, ונאמר 'שם' בעגלה ערופה. כמו שעגלה ערופה נאסרת בהזמנה, כי ירידתה לנחל איתן כבר אוסרת אותה עוד קודם שערפו אותה, כך גם צרכי המת נאסרים בהזמנה.

ורבא לומד את אותה הגזירה שווה אבל מעבודה זרה. נאמר 'שם' במיתת מרים כנ"ל, ונאמר 'שם' בע"ז. כמו שבע"ז הזמנה אינה אוסרת את החפץ (שהרי האומר 'שור זה לע"ז' השור אינו קדוש כי אין הקדש לע"ז), כך גם בצרכי המת הזמנה אינה אוסרת אותם.

ורבא מאי טעמא לא גמר מעגלה ערופה: מדוע רבא לא למד את הגזירה שווה כמו אב"י? והתשובה - הפסוק בעבודה זרה שנאמר בו 'שם' מדבר על משמש עבודה זרה ולא על עבודה זרה עצמה. ("אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגויים" והכונה לכלים שהשתמשו בהם לע"ז, כי המקומות עצמם אינם נאסרים כפי שלמדנו לעיל). ואילו בעגלה ערופה מדובר בעגלה עצמה.

ומכיון שכאן אנחנו מדברים על משמשים של מת (כגון הבגד שלו) ולא על המת עצמו, עלינו ללמוד ממשמשי ע"ז שאינם נאסרים בהזמנה, ולא מעגלה ערופה עצמה שנאסרת בהזמנה.

ואביי: סובר שעלינו ללמוד מעגלה ערופה ולא מעבודה זרה. כי עגלה ערופה היא דבר שדרך היהודים לעשותו (וכן תשמישי המת הדרך לעשותם), ואילו ע"ז אסור לעשות אותה אפילו לבני נח. ולכן ההזמנה של כלי לע"ז אינה אוסרת אותו, שמא בעל הכלי יחזור בו מלהשתמש בו לע"ז.